

A MENEKÜLTÜGYI BÍRÁSKODÁS SOSEM LEHET ÁLLÓVÍZ

2013-ban egy fesztiválon az etióp sátor körül bók-lásztam, amikor egy kedves mosolyú, higgadt fiatal-emberre akadtam, aki megismertetett velem egy kü-lönleges gabonát. Megkérdeztem, hogy hol él, mit csinál, mire folyékonyan, magyar nyelven mesélte, hogy Budapesten lakik, magyar felesége van és gyer-mekük is született, munkája is akad. Ismerős az arc – gondoltam magamban, majd rákérdeztem: mikor ismerték el menekültként? A válasz: 2005-ben. A neve közlése után mindkettőnk villámcsapássze-rűen ért a felismerés: én ismertem el menekültként! Nehéz leírni annak báját, amikor a világ két kü-lönböző részéről származó két (majdnem) ismeretlen ember – akik csak hivatalos úton, röpke egy óra-találkoztak – nyolc év elteltével így örülnek egymás-nak; elég annyit mondanom, mindkettőnk szeme párás lett.

Ez a történet mindent elmond arról, hogy miért is érdemes menekültügyi bírónak, sőt bírónak len-ni. Az igazságszolgáltatás résztvevői szinte kivétel nélkül csak bosszankodó emberekkel, perlekedő pol-gárokkal, tragikus emberi sorsokkal találkozhatnak, és a törvények dzsungelében igen nehéz legalább az egyik félnek tetsző döntést hozni. A mi vállunkat nem veregeti meg senki egy jól sikerült ítélet után, mint a műtétet a beteg legnagyobb meglepedésére végző orvosét az operációt követően a hozzátartozók. Kevés olyan életterület van, amikor reményked-hetünk abban, hogy ma tettünk valamit azért, hogy a világ élhetőbb helyé váljék; talán egy pap vagy ta-nító életében több ilyen lehetőség van.

A ritka kivételek közé tartoznak a menekültügyek: amikor a humanistább énünk előmerészkedhet a jog-szabályokkal gondosan elzárt páncél mögül. Ami-kor családok borulnak össze az örömtől sírva a tár-gyalóban. Amikor egy menedékkérő, ha akarja, új hazát találhat.

Meggyőződésem, hogy ez a méltó helye és szere-pe a menekültügyi bírászkodásnak, ahogyan a hatá-lyos menekültügyi törvény¹ preambuluma is fogal-maz: „*tiszteletben tartva a nemzeti migrációs hagyomá-nyokat és a nemzetközi közösség befogadó szellemiségét*” kell eljárunk.

Ez utóbbinál, a „*nemzeti migrációs hagyomá-nyoknál*” érdemes csöppnyit elidőzni. Magyarország – politikai, történelmi, földrajzi helyzete okán – nem

azon jó sorsú államok közé tartozott, ahová töme-gével érkeztek volna külföldiek; éppen ellenkezőleg: különösen a XX. században hazánk okot szolgálta-tott különböző lakosságcsoportok kényszerű kíván-dorlására, ezért nem meglepő, ha a befogadásra vo-natkozó szabályozás a legutóbbi időkhöz töredékes.²

A modern közigazgatási bírászkodás maga is alig jutott túl kiskorúságán: jóllehet az 1896. és 1949. kö-zött működő³ Magyar Királyi Közigazgatási Bírósá-g a határozatok mintegy 80 %-át érintően⁴ végez-hetett törvényességi felülvizsgálatot, ez a lehetőség az ezt követő évtizedekben jelentősen beszűkült. Csupán 1989-ben, az Alkotmány 1989. évi XXXI. törvénnyel történő módosítása teremtette meg ismét általános jelleggel annak lehetőségét, hogy a bíróság ellenőrizze a közigazgatási határozatok törvényessé-gét, majd a jogorvoslatot egy 1991-es törvény⁵ ter-jesztette ki.

A közel félszáz éves Csipkerózsika-álmából fel-ébredő közigazgatási bírászkodás még saját helyét ke-reste, amikor a királyi udvari tanácssteremből újabb hír érkezett: a menekültügyek törvényességét nem peres eljárás keretében a bíróság vizsgálja meg.⁶ Azonban ebben az időszakban magát a menekült-ügyi jogalkotást is nyugalommal nevezhetjük „mély álomba merülőnek”⁷, mivel a törvényi szintű szabá-lyozás és a területi korlátozás⁸ feloldása csaknem tíz évet várat magára. Ennél fogva a bírósági felülvizs-gálatra vonatkozó normák is szükséztűek voltak, e jogorvoslatnak pusztán a 15 napos határidejéről és nem peres jellegéről rendelkezett a jogalkotó a vo-natkozó rendeletben⁹, míg a speciális peres eljárási szabályok rendezték a bíróság e tárgykörben lehetőséggé fennálló reformatórium¹⁰ jogkörét. (Még ilyen minimális eljárási garanciák sem érvényesültek azon-ban az Európán kívülről érkezők esetében: az ő ké-relmüket az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának budapesti irodája bírálta el, és mivel ez a szerv nem elsősorban jogalkalmazásra jött létre, eljárása sem volt formalizált, az elutasító döntés ellen ugyanah-hoz az irodához lehetett fordulni.¹¹)

A bírósági eljárás nem peres formája nem csupán a jogtudósok, de a bírák egyet nem értésével is ta-lálkozott. Aligha akad a téma szakértői között olyan, aki érvelni tudna egy olyan jogorvoslati szakasz nem peres jellege mellett, amelyben komoly szerepet kap

a szavahihetőség felmérése, az ésszerűség-hitelesség megítélése, az üldözés reális veszélyének elemzése. A menekültüggyel foglalkozó professzorok¹², elméleti szakemberek „különösen aggályosnak” minősítették a nem peres bírói utat, és jómagam is osztom azt a nézetet, hogy személyes meghallgatás nélkül a reformatórius bírósági jogkör nem tölthető meg tartalommal¹³, másképpen szólva: érdemi menekültügyi bírászkodás nem elképzelhető tárgyalás, peres eljáráson belüli személyes meghallgatás nélkül. Ebből a logikából kiindulva a földrajzi korlátozás feloldását magával hozó és első törvényi szintű 1997-es menedékjogi szabályozást¹⁴ sem lehetett bírói oldalról lelkes üdvívalgással fogadni, ugyanis változatlanul kötötték a bíró kezét a nem peres eljárási szabályok. Ha ez még mindig nem lenne elég, 2002-ben kétfokúvá vált a menekültügyi közigazgatási eljárás, ami – az általános eljárási szabályok¹⁵ következtében, jogalkotói hiba miatt – maga után vonta, hogy a bírósági felülvizsgálat is kétfokú lett. A tapasztalatok azt mutatták, hogy a Legfelsőbb Bíróság előtti eljárások évekig is elhúzódhattak.

A menekültügyi törvény megalkotását és hatályba lépését¹⁶ követően azonban valami végérvényesen megváltozott. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságra nemzetközi szakértők bevonásával egy fantasztikus kezdeményezésnél bábáskodott: elősegítette és támogatta a menekültügyi ügyintézők, ügyvédek és bírák együttes képzését. Kevés olyan fórumot lehet találni manapság is, amelynek keretében a tárgyaló bármely pontján ülők közösen kapnának elméleti és gyakorlati felkészítést, ahol – miközben tanulnak – egymással az aktuális rendszerszintű problémákat is kivesézhetnék. Nem lehet eléggé hangsúlyozni a képzés jelentőségét: a menekültügy a „belső” magyar jogon túlmutató, nemzetközi jogi felkészültséget igényel, kitekintéssel az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának állásfoglalásaira, nagy horderejű nemzetközi bírósági döntésekre.

Mindez azonban csak papír. Nem lesz jó menekültügyi bíró vagy ügyintéző abból, aki az ügy mögött az embert, a menekülő mögött a kényszerítő sorsot nem látja. Nem fog az a döntéshozó igazi szakemberré válni, aki az interjútechnika csínját-bínját nem ismeri, aki a poszttraumás stressz-zavart holmi nagyvárosi betegségnek gondolja, aki a kérelmező bezárkózását minden esetben elhallgatásnak, míg részletező élettörténetét fárasztó, kiszínezett mesének minősíti. A Menekültügyi Bírák Nemzetközi Egyesülete kezdő menedékjogi bírák részére készített képzési anyagában az első sorok között hangsúlyozza: „A menekült státusz meghatározására irányuló eljárás során hozott hibás döntésnek, más jogi eljárástól eltérően, nagyon súlyos következményei lehetnek. Ilyen

*esetekben a menedékkérő, származási országába való visszatérése után kinzásnak lehet kitéve, vagy akár meg is ölhetik. Ezért a menekült státusz meghatározását úgy kell megközelíteni, mint döntés életéről vagy halálról.*¹⁷ Az utolsó mondatban van a lényeg: kis túlzással kijelenthetjük, hogy az egyetlen személy, aki ma Magyarországon halálbüntetést alkalmazhat, a menekültügyi bíró.

E döntés súlyához méltó eljárást a 2004-es törvénymódosítás¹⁸ teremtette meg: immár peres eljárás keretében a kizárólagos illetékességgel felruházott Fővárosi Bíróság dönt a kérelmekről, további jogorvoslat kizárásával – a keresetlevél beérkezésétől számított 30 napon belül. Kitalálja a Tisztelt Olvasó, mely norma az, amelyet a jogalkotó – a bírósági szakaszt illetően – 2004-ig is és az ezt követő jogszabály-módosításoknál is kivétel nélkül fontosnak tartott és amelyet minden alkalommal szabályozott? Igen, ez a bírósági eljárás időtartama. Nem vitatható, hogy a menedékkérelmek gyors elbírálásához kiemelt érdek fűződik mind a befogadó ország, mind a külföldi oldaláról, azonban ezen határidőnek egyszersmind ésszerűnek is kell lennie. Ésszerűtlen eljárási határidő pedig nem csupán annak irreális hosszából, hanem értelmetlen és alkalmazhatatlan rövidségéből is következhet.

Az európai menekültügyi bíróságok strukturális különbségeit a Magyar Helsinki Bizottság elemezte.¹⁹ A tanulmányból kiderül, hogy a vizsgált 28 országból mindössze 5 állam²⁰ esetében egyfokú a bírósági szakasz, jóllehet logikusan a több bírósági szint hosszabb elbírálási idővel jár. A hazánknál lényegesen több kérelmet elbíráló Franciaországban és Svédországban kétfokú²¹, míg Németországban és az Egyesült Királyságban három szintű²² (!) a bírósági felülvizsgálati rendszer. 17 országban a bírósági fórumok előtt semmilyen eljárási határidő nem létezik (ide tartozik a fentebb említett négy állam is), csupán 7 országban van ilyen korlát, megjegyezve, hogy e határidőket csak ritkán tudják tartani a bíróságok.²³ Kérdés, hogy ha az egyfokú menekültügyi eljárás mellé egyfokú bírósági per társul – ahol az ítélet ellen jogorvoslatnak helye nincs –, hogyan indokolható az európai mércével mérve is rendkívül szűknek bizonyuló és a hatékony jogérvényesítést jócskán hátráltató 60 napos határidő?

A kérdés költői, mert e sorok írójának határozott meggyőződése, hogy sehogyan. Amíg nem jön létre a menekültügyek megvizsgálására szakosodott különbíróság és amíg az általános közigazgatási perekre megalkotott perrendtartás²⁴ szabályait kell alkalmazni, addig a szoros eljárási határidő a menekültügyi peres felülvizsgálat színvonalát fogja rontani. Létező az a veszély is, hogy a bíróság – a

határidő szorításában – kevesebbszer él reformatórius jogkörével és inkább a kasszáció felé mozdul el, „visszatolva” ezzel az eljárást ismételten a közigazgatási szakaszba. Ha 60 napon belül kell idegen nyelvű iratok fordításáról gondoskodni, pártfogó ügyvéd igénybe vételére lehetőséget biztosítani, esetlegesen újabb tolmácsot kirendelni vagy a kérelmező betegsége miatt igazolási kérelemnek helyt adni, akkor elérhetetlen vágyalomnak tűnik a határidő betartása. (Jól emlékszem azon szíriai felperes ügyére, akinek a perében éppen a fenti nehézségek miatt csupán a hatodik tárgyaláson lehetett ítéletet²⁵ hozni, a kérelmező szempontjából pozitív eredménnyel: az ügyfél menekültkénti elismerést nyert.) Véleményem szerint – hangsúlyos figyelemmel a jogorvoslat teljes hiányára és az egyfokú bírósági eljárásra – ésszerű határidő az lenne, ha az első tárgyalást kellene (lehetne) a bírónak a keresetlevél beérkezésétől számított 60 napra kitűzni és azt követően egy évben maximuma a jogalkotó a peres eljárás időtartamát.

Nem csupán a strukturális kereteket, de a tartalmi kérdéseket érintően is bőven akadnak kérdőjelek. Avagy: mit érdemel az a bíró, akinek alkalmaznia kellene a Pp.²⁶ 121. §-át – amely a keresetlevélben gyakorlatilag egy lányregény terjedelmét követeli meg a felperestől –, ugyanakkor azzal szembesül, hogy a hevenyészett angolsággal vagy dariul megfogalmazott afgán jogorvoslati kérelem egyetlen mondat? Hogyan értékeljük azt, ha a kérelmező merőben új dolgokat állít a tárgyaláson? Mit kezdünk a határőrségen felvett jegyzőkönyvekkel, ahol a közreműködő tolmács gyakorta a kérelmező barátja és maga is csupán az angol nyelv konyhai dialektusát beszél? A menekültügyi bírónak maguknak kellett kidolgozniuk az erre vonatkozó gyakorlatot. A menekültügyi határozat felülvizsgálatára vonatkozó törvényszöveg ugyanis a mai napig elnagyolt, javarészt technikai jellegű kitételekből áll, igazi útmutatást nem ad a bírónak olyan részletességgel, mint ahogyan azt a hatósági eljárás esetében teszi.

A legfrissebb, 2007-es menekültügyi törvény²⁷ alapelvei²⁸ között tartalmazza, hogy „E törvény rendelkezéseit a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezményvel, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyvvel (a továbbiakban: Genfi Egyezmény), valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményvel összhangban kell alkalmazni”. E kitélet már önmagában is lehetne akként értelmezni, hogy a Pp. szabályai menekültügyekben korlátozottan alkalmazhatók, de a Kúria is kimondta a közelmúltban a biztonságos harmadik országra vonatkozó joggyakorlat elemzésekor²⁹,

hogy „a Pp. 3. § (2) bekezdésében foglalt kérelemhez kötöttség elvétől és (3) bekezdés szerinti bizonyítási szabályoktól a menekültügyi szabályozás a biztonságos harmadik ország megítélése kérdésében eltérő törvényi rendelkezéseket tartalmaz, amely eltérésre a Pp. 3. § (2) és (3) bekezdése felhatalmazást ad”. Ugyanezen megfontolásból nem érvényesülhet teljes körűen az a kitétel sem, hogy a közigazgatási határozatot a meghozatalakor fennálló tények alapján kell felülvizsgálni³⁰. Erre legkézenfekvőbb példát a 2011-es szíriai események szolgáltatták: a menekültügyi döntés meghozatalakor ugyanis még nem dült polgárháború az országban, azonban a bírósági felülvizsgálat idején jelentős, tragikus változások következtek be. A Fővárosi Törvényszék hasonló perekben következetesen alkalmazta azt az Emberi Jogok Európai Bírósága által – Chahal³¹ és Salah Sheekh³² ügyekben – kialakított jogelvet, hogy a felderítés a 3. cikk vizsgálatakor mindig a bíróság döntésének pillanatára vonatkozik.

Neuralgikus pont marad a perben a tolmácsolás kérdésköre is. Jóllehet bármilyen két nyelv közötti fordításból adódó torzítás kikerülhetetlen és más országokban is létező jelenség, a magyar nyelvnek mindezek mellett még küzdenie kell „ritka nyelv” státuszával is. Figyelemmel arra, hogy nem francia bírák vagyunk, akik kongói kérelmezőkkel tárgyalnak, hanem magyar bírák, akik igen ritka esetben beszélnek farszi vagy urdu nyelven, a közvetítő tolmács nélkülözhetetlen lesz. Nincs azonban semmilyen komoly ellenőrzési mechanizmus a tolmácsok fordítási képességeinek felderítésére, mint ahogyan esetleges a tolmácsok képzése is. A menekültügyi bíró legfeljebb „öreg róka” mivoltára hagyatkozhat és a meghallgatás gördülékenységéből, valamint visszajelzésekből következtethet az eljáró tolmács szakmai színvonalára.

A tárgyalóteremben ülve szinte látnoki képességekkel kellene ahhoz rendelkezni, hogy a felperes hatósági eljárásban tapasztalt tolmácsolási kifogásait ellenőrizhessük. S mivel a Magyar Igazságügyi Akadémián látnoki képzést nem kapunk, marad az a javaslat, hogy a problémát egyszerűen meg lehetne oldani az interjú hanganyagának rögzítésével, ugyanakkor jelenleg ez nem bevett gyakorlat a menekültügyi szervnél.

A menekültügyi interjúkra vonatkozó szakmai sztenderdek³³ előírják, hogy – különösen a poszttraumás kérelmezők esetében – a beszélgetés légköre megnyugtató, semmiképp sem „katonás-egyenruhás” legyen, valamint, hogy a tolmács, ügyintéző és kérelmező lehetőleg egyenlő távolságra helyezkedjék el, hogy a szemkontaktus tartható legyen. A bíróság előtt ez a helyzet nem kivitelezhető: a magyar

bíró eleve pulpituson, talárban ül (ellentétben francia kollégáinkkal, ott a tárgyalás egy szintbe rendezett íróasztalok mögött folyik), és a jegyzőkönyvezés kényszere is százszor megszakítja a tényleg nagyon fontos szemkontaktust.

Nehezen megállapítható, hogy a bírósági személyes meghallgatás milyen terjedelmű legyen: ha a közigazgatási bíró a döntések törvényességét vizsgálja³⁴, és ha a reformatórius jogkör közigazgatási jogvitákban kivételes³⁵, akkor a peres eljárás keretében tartott interjú csupán pontosító, tisztázó jelleget kaphat. Azonban éppen a menekültügyekben létező megváltoztató jogkörből³⁶ következik, hogy a bírónak aktívnak is kell lennie a személyes meghallgatás lefolytatásakor, és – hasonlóan a menekültügyi ügyintézőhöz – tisztázni kell az ellentmondásokat, homályos pontokat, valamint a jogi képviselőknek is lehetőséget kell kapniuk kérdések feltételére. Meggyőződésem azonban, hogy jelen formájában a menekültügyeket tárgyaló közigazgatási bíróság nem működhet „másodfokú hatóságként”, felhatalmazása sem erre kötelezi, de a peres eljárás – korábbiakban már részletezett – anomáliái sem teszik ezt kivitelezhetővé. Általánosságban – és kellő óvatossággal – elmondható, hogy ha a helyesen feltárt tényállásból a bíróság más jogi következtetést von le, akkor megváltoztató határozatot fog hozni, míg a hiányos bizonyítás, felderítetlen tényállás következménye – a személyes meghallgatás mellett is – a döntés hatályon kívül helyezése lesz. Ezen a ponton kell megjegyezni, hogy a rendelkezésre álló statisztikák³⁷ alapján az elmúlt két évben a bírák megközelítőleg az érdemi határozataik harmadában megváltoztató vagy hatályon kívül helyező ítéletet hoztak³⁸. A korrekt adatszolgáltatáshoz hozzá tartozik, hogy éppen az érintett időszakban romlott jelentősen a szíriai és afganisztáni helyzet, amelynek eredményeként jelentős számban oltalmazottkénti elismerést nyertek a kérelmezők.

A magyar menekültügyi bíráskodás zsenge kora ellenére számos figyelemre méltó eredményt felmutathat. 1999. óta végzett kiemelkedően magas színvonalú munkájáért az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság Magyarországi Képvisellete például a Fővárosi Bíróságnak ítélte 2001. évi Menedék-díját a menekültügyekben. A méltatás során – a jogalkalmazási tevékenység értékelésén túl – elhangzott, hogy a magyar bírák lelkesen vesznek részt továbbképzéseken, aktív szerepet vállalnak a leendő jogászok, ügyintézők oktatásában és tanácsaikkal segítik a törvényjavaslatok kidolgozását.

Különféle európai alapoknak és magyar hozzájárulásoknak hála, számos – több országra kiterjedő

és több nyelvre lefordított – tanulmány³⁹ is születik hazai szakértők tollából, ezekben gyakran szerepelnek példamutató magyar ítéletek⁴⁰ vagy éppen lektorálásra⁴¹ kéri fel bírúinkat.

Magyar bíróság két – palesztin menekülteket érintő – ügyben⁴² is az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárását kezdeményezte, komoly nemzetközi visszhangot kiváltva. Az El-Kott-ügyben⁴³ hozott döntés hatására folytatódó perekben azóta a magyar bírák számos elismerő ítéletet hoztak. Szintén jelentős nemzetközi döntésnek minősül – a dublini rendszer kritikáját is megfogalmazó – M.S.S. Belgium és Görögország elleni ügye⁴⁴, amely 2011-ben született, de a magyar bírák hasonló logikai alapon már 2009-ben kimondták, hogy afgán kérelmező nem adható át Görögországnak⁴⁵.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság Magyarországi Képvisellete 2009-ben egy kanadai bíró vezetésével alaposan megvizsgálta a Fővárosi Bíróság menekültügyi ítélkezési tevékenységét, és azt minden szempontra kiterjedően kiemelkedően magas színvonalúnak minősítette.

A közelmúlt legígéretesebb fejleménye, hogy a bíróságok szervezetről és igazgatásáról szóló törvény⁴⁶ alapján menekültügyi tárgykörben⁴⁷ is lehetőség nyílt joggyakorlat-elemző csoport létrehozására, melynek munkájában az alsóbb- és felsőbb bíróságok bírái mellett elméleti szakemberek és jogtudósok is részt vettek, kifejezetten gazdagítva ezzel a később kialakított kollégiumi véleményt.⁴⁸

Összefoglalva a fentieket, a menekültügyi bíráskodás sosem lehet állóvíz, figyelmét állandóan éberben tartják, edzik a világ konfliktusai. A mi munkánk csak akkor fog megszűnni, ha a diktátorok, kizsákmányolók, fegyveres hordák eltűnnek Földünkéről, ha a kirekesztés, etnikai-, vallási gyűlölet megszűnik létezni. Az olvasóra bízom annak eldöntését, hogy ez mikor következik be.

JEGYZETEK

1. 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról
2. TóTH Judit: A menedék anyagi jogi szabályai, in *Menedékjog a magyar gyakorlatban*, szerk. KÖSZEG Ferenc, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001, 49.
3. STIPTA István: A közigazgatási bíráskodás előzményei Magyarországon, *Jogtudományi Közöny*, 1997/3. 117.
4. Kiss Daisy: A közigazgatási perek, in *A polgári perrendtartás magyarázata*, szerk. NÉMETH János, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.
5. 1991. évi XXVI. törvény a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának kiterjesztéséről

6. 101/1989. (IX. 28.) MT rendelet a menekültként való elismerésről
7. NAGY Boldizsár: *A magyar menekültjog és menekültügy a rendszerváltozástól az Európai Unióba lépésig*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012, 154-155.
8. „Mivel elsősorban a romániai menekültek legalizálása volt a fő cél, Magyarország azt vállalta, hogy az egyezményt és a jegyzőkönyvet csak az Európában bekövetkezett okok miatt menekültekre [Egyezmény 1. cikk B. (1) bekezdés a) pontja] alkalmazza.” – Lásd TóTH (2. vj.), 50-51.
9. Lásd 6. vj., 19. §
10. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról, 339. §
11. Lásd NAGY (7. vj.) 153.
12. Lásd NAGY (7. vj.) 175.
13. BÍRÓ Csaba – PAPP Imre: *A menedéjogi eljárás, in Menedékjog a magyar gyakorlatban*, szerk. KÖSZEG Ferenc, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001, 151.
14. 1997. évi CXXXIX. törvény a menedéjogról
15. Lásd 10. vj., 340. § (1) bekezdés
16. 1998. március 1.
17. Menekültjogi Bírák Nemzetközi Egyesülete (IARLJ): *Képzési anyag kezdő menedéjogi bírák részére (részletek)*, fordította Ilyés Ilona Irma, lektorálta az UNHCR (kézirat).
18. 2004. évi XXIX. törvény az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról, 53. §
19. Gábor GYULAI – Tudor ROȘU: *Différences structurelles et accès aux informations sur les pays d'origine (COI) dans les cours européennes compétentes en matière d'asile*, Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2011.
20. Lásd GYULAI – ROȘU 18. vj. 10. (Dánia, Magyarország, Lettország, Málta, Svájc)
21. Lásd GYULAI – ROȘU 18. vj. 10.
22. Lásd GYULAI – ROȘU 18. vj. 10.
23. Lásd GYULAI – ROȘU 18. vj. 15.
24. Lásd 10. vj. A közigazgatási perekre vonatkozó XX. fejezet
25. Fővárosi Törvényszék, 6.K.34.883/2009/36.
26. Lásd 10. vj.
27. Lásd 1. vj.
28. Lásd 26. vj. 3. §
29. A Kúria menekültügyi és idegenrendészeti joggyakorlat elemző csoportjának 2012.El.II.F. 1/9/4-28-1. számú együttes részjelentése a biztonságos harmadik ország megítéléséről a menekültügyi nemperes eljárásokban, 18. Elérhető a Kúria honlapján: http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/idegenrendeszeti_rszjelentes.pdf
30. Lásd 10. vj., 339/A. §
31. Chahal Egyesült Királyság elleni ügye. (22414/93. számú kérelem. Az EJEB 1996. november 15-én kelt ítélete.)
32. Salah Seekh Hollandia elleni ügye (1948/ számú kérelem. Az EJEB 2007. január 11-én kelt ítélete.)
33. *Menekült státuszt kérelmezők meghallgatása*, UNHCR Munkafüzet, Budapest, 1995.
34. Lásd 10. vj., 339. § (1) bekezdés
35. Lásd 10. vj., 339. § (2) bekezdés
36. Lásd 10. vj., 339. § (2) bekezdés j) pont
37. Elérhetők a Bevándorlási és Állampolgársági hivatal honlapján: <http://www.bmbah.hu/index.html>
38. A bírák 2011-ben az érdemi határozatok 34 %-ában, míg a 2012-ben (októberi adatok szerint) 39 %-ában hoztak megváltoztató vagy hatályon kívül helyező ítéletet.
39. GYULAI Gábor: *Hontalanság Magyarországon*, Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2010.
40. GYULAI Gábor: *Országinformáció a menedéjogi eljárásban*, Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2011.
41. GYULAI Gábor: *Kiutasítás és emberi jogok*, Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2009.
42. C-31/09. sz. ügyben, Nawras Bolbol és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal között folyamatban lévő eljárásban 2010. június 17-én született ítélet, valamint C-364/11. sz. ügyben, Mostafa Abed El Karem El Kott, Chadi Amin A Radi, Hazem Kamel Ismail és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal között, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága részvételével folyamatban lévő eljárásban 2012. december 19-én született ítélet
43. Lásd 41. vj.
44. M. S. S Belgium és Görögország elleni ügye (30696/09. számú kérelem. Az EJEB 2011. január 21-én kelt ítélete.)
45. „A bíróság az összes körülmény mérlegelése nyomán úgy vélte, hogy az átadás a kérelmező sérülékeny csoporthoz tartozása és a Görögországban tapasztalható befogadási feltételek hiánya miatt kimerítheti a megalázó, embertelen bánásmód tilalmát, különös tekintettel a nagy valószínűséggel bekövetkező fogvatartásra és annak fentebb idézett körülményeire.” Fővárosi bíróság, 6.K.45.883/2009/4.
46. 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról, 29. §
47. Lásd 28. vj.
48. 2/2012 (XII.10) KMK. vélemény a biztonságos harmadik ország megítélésének egyes kérdéseiről